

Fatta Sveriges demokrati

Lärarhandledning

FATTA SVERIGES DEMOKRATI

Fatta Sveriges demokrati – om serien

Två unga, nyfikna programledare, Leila och Noah, får i uppdrag att lära sig och tittarna mer om hur Sverige styrs. För att göra det abstrakta mer konkret skickar Noah ut Leila på olika uppdrag som är kopplade till grundläggande samhällsfunktioner och politiska frågor. Leila får till exempel ta sig an kvalgränsen i stävhopps för att lära sig mer om fyraprocentsspärren. Uppdragen kompletteras med reportage, kommentarer av statsvetaren Jenny Madestam och med animationer som fördjupar och förtydligar det aktuella ämnet. Syftet är att tittarna ska få ökad kunskap om Sveriges politiska system, kunna hitta och tillgodogöra sig kunskap om de politiska partierna, samt stärka medvetenheten och insikten om vår demokrati och vårt statskick.

Fatta Sveriges demokrati finns dels som åtta 15-minutersavsnitt, dels som fyra halvtimmar. Den här lärarhandledningen ger uppslag utifrån kvartarna, men det går förstås precis lika bra att arbeta med halvtimmarna och då använda fler av övningarna nedan.

HALVTIMMARNAS ÄR UPPLAGDA SÅ HÄR:

- Fyraprocentsspärren + Ideologi
- Välfärden + Beslutsnivåer
- Monarki eller republik + Yttrandefrihet
- Demokrati eller diktatur + Parlamentarism

I halvtimmarna finns även några sketcher som på ett lättsamt sätt vill ta upp olika utmaningar med politik och statskick.

Mål och syfte

I Sverige har vi bara haft demokrati under en mycket kort tid. Vår demokrati är inte någon självklarhet, men många av dagens elever tar vår demokrati för givet. Ett hot mot demokratin är okunskap, därför ska vi lära våra unga att värna om demokratin.

I Lgr11, Kapitel 1, Skolans värdegrund och uppdrag står det att: *”Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.”*

Efter denna programserie kommer dina elever att veta varför de ska rösta, vem som får rösta, hur man röstar och de kommer att kunna ta reda på vilka de ska rösta på. De kommer även att veta hur Sveriges styrelse-skick är strukturerat, vad som kännetecknar en demokrati, känna till några ideologier samt ha koll på begrepp som välfärd och yttrandefrihet. Du kan arbeta ämnesövergripande med programserien, framförallt mellan SO-ämnena och svenska.

Till varje program får du förslag på arbetsuppgifter knutna till kursplanens centrala innehåll och kunskapskrav. Dessutom anges en ungefärlig uppskattning för hur lång tid det tar att göra uppgifterna.

Allmänna tips

Innan ni börjar titta på programserien kan du be dina elever skriva ner sina tankar om vilka som får rösta, hur man röstar och hur man tar reda på vilka man vill rösta på.

BE ELEVERNA BESKRIVA:

- hur Sveriges styrelseskick är
- strukturerat vad som kännetecknar en demokrati
- några ideologier
- vad välfärd och yttrandefrihet är och innebär för medborgare

Spara elevernas svar och låt dem komplettera sina svar efter att ni sett programserien. Eleverna kommer säkert att bli stolta över sina förvärvade kunskaper.

För att skapa förförståelse inför varje avsnitt i programserien är det bra om du låter eleverna i förväg arbeta med de begrepp som tas upp i programmet. Utgå gärna från begreppslistorna nedan.

NÅGRA BRA METODER FÖR ATT ARBETA MED BEGREPP:

- Sätt in begreppet i en mening.
- Be eleverna förklara begreppet utan att säga själva begreppet.
- Memory – där ett kort med begreppet och ett annat med dess förklaring bildar ett par.
- Sortera begreppen. Vilka hör ihop? Varför? Använd gärna Venn-diagram.
- Använd *Kahoot*, ett gratis onlineverktyg för att skapa frågesporter.

- När ni har sett ett avsnitt kan du låta eleverna skapa sina begreppslistor och utifrån dem återberätta programmet innehåll med egna ord.
- Du kan låta eleverna diskutera i mindre grupper de liknelser som görs i programmet och försöka komma på egna förslag på liknelser. Där kan det vara bra att använda EPA-modellen, det vill säga först tänka Enskilt, sedan prata ihop sig i Par och till sista prata Alla i gruppen.
- Sketcherna i halvtimmeprogrammen passar bra att starta en lektion eller ett arbetsområde med, för att skapa nyfikenhet och intresse. De kan också användas för att repetera avsnittet. Då kan eleverna få diskutera vilka politiska företeelser som tas upp i sketchen – och hur dilemmat skulle kunna lösas.
- När eleverna diskuterar med varandra kan det vara bra att använda sig av några olika metoder. Det kan till exempel vara bra att dela ut roller och åsikter, så att de inte behöver avslöja vad de själva tycker eller skaffa sig en åsikt om de inte har någon. Då kan förslagsvis forumteater vara en bra metod. Andra diskussionsformer kan vara EPA (se ovan), fyrahörnsövningar och att ställa sig längs en tänkt linje där det finns grader mellan två ytterligheter, så som "helt emot" till "absolut för".

AVSNITT 1 – DEMOKRATI ELLER DIKTATUR

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet samhällskunskap: *”Beslutsfattande och politiska idéer, några olika stats- och styrelseskick i världen.”* (Lgr11)

BEGREPP

Diktatur, demokrati, enpartistat, flerpartistat, teokrati, parlamentarism, monarki, republik, president, statsminister, premiärminister och statschef.

Arbeta med programmet

Efter programmet kan du fördela länder från olika kontinenter till eleverna och låta dem undersöka om ”deras” länder är en demokrati eller en diktatur. Om ett land kan räknas som en demokrati bör följande krav uppfyllas:

- maktfördelning mellan dem som stiftar, dömer och verkställer lagar
- mänskliga friheter och rättigheter respekteras
- regelbundna, fria och hemliga val hålls
- man får bilda parti och att det finns ett flerpartisystem
- fri opinionsbildningsföreningsrättsrättssäkerhet
- att majoritetsprincipen gäller

Eleverna kan presentera sina arbeten med en karta och text till som ni kan sätta upp på väggen i klassrummet eller på annan plats i skolan. Kanske kan ni ha en utställning för resten av skolan? Be eleverna använda begreppen ovan i sina presentationer så att de även får med om länderna är monarkier, republiker eller teokratier,

till exempel. Vidare om länderna har president, premiärminister eller statsminister och vem som är landets statschef.

För att söka fakta kan du tipsa eleverna om Freedom House, Globalis, Gapminder och Landguiden från Utrikespolitiska institutet.

Beräknad tidsåtgång c:a 3 x 60 minuter.

Här passar det bra att samarbeta med ämnet svenska som också kan bedöma arbetet.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

”Eleven har *grundläggande/goda/mycket goda* kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då *enkla/förhållandevis komplexa/komplexa* samband inom och mellan olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp och modeller på ett i *huvudsak/relativt väl/väl* fungerande sätt.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Genom att låta eleverna arbeta vidare med ”sina” länder kan du inom geografi låta dem ta reda på landets befolkningsfördelning, naturresurser, klimat och vegetation, miljöförstöring, produktion, handel och transporter.

Diskutera om de kan se några mönster vad gäller ett lands styre och dess utveckling. Du kan också låta eleverna arbeta vidare med sina länder och analysera hur ländernas historia har påverkat deras utveckling - har de till exempel varit kolonialiserade, finns det inre och/eller yttre konflikter?

AVSNITT 2 - BESLUTSNIVÅER

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet samhällskunskap: ”*Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdag, regering, landsting och kommuner. Var olika beslut fattas och hur de påverkar individer, grupper, och samhället i stort.*” (Lgr11)

BEGREPP

EU, EU-fördrag, riksdag, regering, landsting, landstingsfullmäktige, kommun, kommunfullmäktige, kommunalt självstyre och myndigheter.

Arbeta med programmet

Låt eleverna diskutera i mindre grupper var på båten man beslutar om till exempel skolan, bibliotek, lokaltrafiken, lagstiftning, utrikespolitiken, jordbruksstöd, fiskerättigheter i Östersjön, sjukvård och äldreomsorg. Eleverna måste också motivera varför de hör till de olika våningarna och koppla dem till de olika beslutsnivåerna i Sverige.

Beräknad tidsåtgång c:a 60 minuter.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

”Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver *då enkla/förhållandevis komplexa/komplexa* samband med *enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/väluvecklade och väl* underbyggda resonemang.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Sök efter dagordningen till nästa kommunfullmäktigemöte i er kommun. Vilka ärenden är aktuella och vilka har lagt fram dem? Låt eleverna undersöka bakgrunden till de lagda förslagen. Avsluta gärna med ett studiebesök på kommunfullmäktige. Du kan också låta eleverna boka tid med politikerna, intervju dem och sammanställa intervjun i en artikel, eller i ett filmat reportage. Här passar det att samarbeta och sambedöma tillsammans med ämnet svenska.

Genom att beställa informationsmaterial från Sveriges riksdag kan ni arbeta vidare med EU. Där finns kartor, broschyrer och faktablad om Sveriges roll i EU och om hur EU fungerar. I materialet kan eleverna hitta underlag för att diskutera hur vi som EU-medlemmar kan påverka de beslut som fattas i EU. Få eleverna att förstå beslutsprocessen i EU genom att följa processen från toppmöten, kommissionen, regering och riksdag, Europaparlamentet och ministerrådet.

AVSNITT 3 – VÄLFÄRDEN

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet samhällskunskap: *”Hur hushållens, företagens, och det offentliga ekonomien hänger samman. Orsaker till förändringar i samhällsekonomin och vilka effekter de kan få för individer och grupper.”* (Lgr11)

BEGREPP

Välfärd, omfördelningspolitik, offentlig sektor, statsbidrag, budget, skatt, utgifter och inkomster.

Arbeta med programmet

I programmet går Leila går igenom en kommuns budget tillsammans med en kommunpolitiker. Låt eleverna bli kommunpolitiker och besluta om en kommuns budget. De ska fördela 10 miljoner på följande poster: förskola, grundskola, gymnasium, äldreomsorg, omsorg om funktionshindrade, renhållning och avfallshantering, vatten och avlopp, bibliotek, vägar och snöröjning. Eleverna kan arbeta i par där den ena är Leila och den andra politikern. Låt grupperna redovisa sina förslag för varandra.

Förändra gärna förutsättningarna under övningens gång och låt eleverna diskutera och hur de måste prioritera om då.

”Plötsligt går alla avloppen sönder i kommunen. Det kostar två miljoner att laga dem!”

”Plötsligt börjar det snöa flera veckor i rad och kommunens kostnad för snöröjning stiger med en miljon.” Eleverna kan även få ta ställning till vilka nedskärningar som ska göras genom fyrahörnsövningar eller liknande.

Diskutera gärna också vilka möjligheter en kommun har att öka sina inkomster och vilka följder det kan få.

Beräknad tidsåtgång c:a 2 x 60 minuter.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

”Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i några samhällsfrågor med *enkla/utvecklade/välutvecklade* resonemang och kan då i *viss/förhållandevis stor/stor* utsträckning växla mellan olika perspektiv.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Du kan låta eleverna fortsätta att ta ställning till resursfördelning, även på internationell nivå, genom att låta dem spela rollspelet *Rätt åt alla* som du hittar på Svenska FN-förbundet.

AVSNITT 4 – YTTRANDEFRIHET

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet samhällskunskap: ”*Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter i demokratiska samhällen*” samt till det centrala innehållet i ämnet historia: ”*Demokratisering i Sverige. Bildandet av politiska partier, nya folkrörelser, till exempel kvinnorörelsen, och kampen för allmän rösträtt för kvinnor och män.*” (Lgr11)

BEGREPP

Grundlagarna, hbtq, förtala, kränka, monarki, demonstrera, civil olydnad, människorättsaktivist, offentliga personer och diskriminera.

Arbeta med programmet

Efter att ni har sett programmet kan ni diskutera om det kan vara rätt med civil olydnad.

LÅT ELEVERNA TA STÄLLNING TILL:

- Var det rätt att skydda almarna i Kungsträdgården?
- Är det rätt att släppa ut minkar från minkfarmar?
- Är det rätt att gömma utvisningshotade flyktingar?
- Låt gärna detta bli en fyrahörnsövning.

Beräknad tidsåtgång c:a 60 minuter.

Utgå från de länder som nämns i programmet och ta reda på mer vilka inskränkningar i yttrandefriheten som finns i länderna. Hur fria och demokratiska anses de vara? En bra källa här är Freedom House.

Beräknad tidsåtgång c:a 60 minuter.

Låt eleverna göra egna videos där de presenterar olika förkämpar för lika rösträtt i Sverige, så som Frida Stéenhoff, Anna Lindhagen, Lydia Wahlström, Anna Whitlock, och Elin Wägner.

Beräknad tidsåtgång c:a 3 x 60 minuter.

Här passar det bra att arbeta ämnesövergripande med ämnet svenska. Då kan presentationerna även bedömas utifrån kunskapskraven i svenska.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

I samhällskunskap när eleverna diskuterar civil olydnad:

”Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i några samhällsfrågor med *enkla/utvecklade/välutvecklade* resonemang och *till viss del/relativt väl/väl* underbyggda argument och kan då i *viss/förhållandevis stor/stor* utsträckning växla mellan olika perspektiv.”(Lgr11).

I historia där eleverna presenterar förkämpar för demokratiseringen i Sverige: ”Eleven kan undersöka några utvecklingslinjer inom kulturmöten, migration, politik och levnadsvillkor och beskriver då *enkla/förhållandevis komplexa/komplexa* samband mellan olika tidsperioder.” samt ”Eleven kan använda historiskt källmaterial för att dra *enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl* underbyggda slutsatser.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Att ha rätt att yttra sin åsikt genom att till exempel delta i eller arrangera demonstrationer har inte alltid varit en rättighet för hbtq-personer.

Låt eleverna undersöka Pride-festivalens historia i Sverige och jämföra med övriga Europa, exempelvis med de länder som nämns i programmet.

AVSNITT 5 - PARLAMENTARISM

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet samhällskunskap:

”Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdag, regering, landsting och kommuner. Var olika beslut fattas och hur de påverkar individer, grupper och samhället i stort. Sveriges grundlag.” (Lgr11)

BEGREPP

Riksdag, regering, parlamentarism, riksdagsledamöter, statsbudget, utskott, förvaltning, myndigheter, departement, minister, motion, proposition, majoritetsregering, minoritetsregering, vågmästare, misstroendevotum och konstitutionsutskottet.

Arbeta med programmet

För att träna och förstå begreppen i programmet kan du låta eleverna bygga en egen rallybana i klassrummet, korridoren eller på skolgården när de tittat. Låt eleverna arbeta i par med att göra skyltar med begreppet på ena sidan och förklaringen på den andra. Placera skyltarna utefter rallybanan som stopp. Låt eleverna öva på begreppen genom att gå banan, stanna vid skyltarna och förklara begreppen. Här är det också viktigt att eleverna sätter begreppen i rätt ordning, för att tydliggöra processerna bakom till exempel ett riksdagsbeslut. Låt eleverna gå i par där en är kartläsare (alltså riksdagen) och den andra förare (alltså regeringen). De får vid varje begrepp fundera på till vem av dem begreppet hör mest, och varför.

Tidsåtgång c:a 3 x 60 minuter.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

”Eleven har *grundläggande/goda/mycket goda* kunskaper om olika samhällsstrukturer.

Eleven visar det genom att undersöka hur politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då *enkla/förhållandevis komplexa/komplexa* samband inom och mellan olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp och modeller på ett *i huvudsak/relativt väl/väl* fungerande sätt.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Låt eleverna spela *Rixdax* som finns på riksdagens hemsida. Du hittar spelet under fliken Lärare.

Låt eleverna fundera på hur inledningen på regeringsformen (*”All offentlig makt utgår ifrån folket och riksdagen är folkets främsta företrädare.”*) hänger ihop med det faktum att regeringen måste ha riksdagens förtroende. Låt eleverna enskilt skriva sin reflektion och ge några exempel på detta ur programmet.

AVSNITT 6 – MONARKI ELLER REPUBLIK

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet historia: *”Vad begreppen kontinuitet och förändring, förklaring, källkritik och identitet betyder och hur de används i historiska sammanhang.”* (Lgr11)

BEGREPP

Republik, monarki, envælde, statschef, arvrike, abdikera, tronföljare, regeringsformen, successionsordningen, riksmötet och ståndsriksdag.

Arbeta med programmet

Efter att ni sett programmet kan ni i klassen diskutera om det är bra att behålla monarkin eller om den borde avskaffas.

UTGÅ FÖRSLAGSVIS FRÅN FÖLJANDE FRÅGESTÄLLNINGAR:

- Finns det partier i riksdagen som vill införa republik i Sverige?
- Är det bra med kontinuitet eller behövs förändring?
- Vad skulle krävas för att ändra i successionsordningen?
- Skulle Sverige bli annorlunda ifall det var en republik? Varför då? Hur?

Du kan också låta eleverna göra tidslinjer över hur Sverige har styrts genom tiderna.

Vilka kungar, drottningar, unioner eller partier har haft makten? Sätt gärna upp tidslinjerna i korridorer eller matsal där många kan ta del av dem.

Beräknad tidsåtgång c:a 4 x 60 minuter.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

”I studier av historiska förhållanden, skeenden och gestalter såväl som vid användning av källor och i resonemang om hur historia används kan eleven använda historiska begrepp på ett i *huvudsak/relativt väl/väl* fungerande sätt.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Du kan låta eleverna arbeta källkritiskt med historieskrivning och kungar.

FÖRSLAG PÅ FRÅGOR:

- Vasaloppet. Åkte verkligen Gustav Vasa skidor eller var han ens i Dalarna? Vad kan syftet ha varit med den historien?
- Gustav Vasas fiende kallades för Kristian Tyrann i Sverige medan han i Danmark kallades Kristian den gode. Be eleverna reflektera över hur detta kan komma sig. Finns det moderna historier som vill skapa en viss uppfattning om en person? Kan eleverna komma på några exempel?

Vår nästa statschef blir en drottning. Låt eleverna ta reda på hur det gick till när vi fick kvinnlig tronföljd.

AVSNITT 7 - IDEOLOGI

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet samhällskunskap: ”*Politiska ideologier och hur skiljelinjerna i det svenska partiväsendet har utvecklats.*” (Lgr11)

BEGREPP

Ideologier, socialism, konservatism och liberalism.

Arbeta med programmet

Efter att ni sett programmet kan du dela in eleverna i de åtta riksdagspartierna och låta dem ta reda på vad partierna tycker om skolan och hur den bör utvecklas. Därefter kan du låta dem hålla debatt utifrån ”sina” partier i klassrummet och/eller inför andra klasser. Här passar det att samarbeta med ämnet svenska som kan bedöma debatterna. Uppmana eleverna att även försöka visa hur partiets partipolitik grundar sig i dess ideologi.

Beräknad tidsåtgång c:a 3 x 60 minuter.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

”Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då *enkla/förhållandevis komplexa/komplexa* samband med *enkla och till viss del/utvecklade och relativt väl/välutvecklade och väl* underbyggda resonemang.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Varför finns de olika ideologierna? Du kan låta eleverna undersöka hur de olika ideologierna växte fram.

Diskutera vilka ideologier som har störst betydelse inom politiken idag.

Kan det i framtiden komma andra, nya ideologier som får betydelse?

Om ni har möjlighet, gör ett studiebesök på riksdagens *demokrativerkstad*. Den finns också i en onlineversion, sök under fliken lärare på riksdagens hemsida.

AVSNITT 8 - FYRAPROCENTSPÄRREN

Programmet knyter an till det centrala innehållet i ämnet samhällskunskap: ”Sveriges politiska system.... Var olika beslut fattas och hur de påverkar individer, grupper och samhället i stort.” (Lgr11)

BEGREPP

Majoritetsval, proportionella val, folkomröstning, och rådgivande omröstning.

Arbeta med programmet

Efter att ni har sett programmet kan du låta eleverna räkna ut hur fördelningen i klassen skulle se ut proportionerligt mellan de olika partierna om ni var riksdagen. Lotta därefter ut de olika riksdagsplatserna till eleverna och låt dem diskutera en sänkning av röst-rättsåldern till 15 år. Därefter kan eleverna anordna en folkomröstning där eleverna får rösta i frågan som om det vore en folkomröstning, hemligt och utan påverkan.

Be eleverna ta reda på vad som krävs för att få rösta till riksdagen, landstingsfullmäktige och till kommunfullmäktige och vad som krävs för att man ska kunna bli invald som parti.

I programmet tar man upp olika %-spärrar i olika länder. Sätt ut de olika procenten längs med en linje i klassrummet och låt dina elever ställa sig där de tycker att gränsen för att få komma in i riksdagen bör gå.

Diskutera konsekvenserna med de olika spärrarna och låt eleverna flytta sig utefter linjen om de ändrar sig.

Beräknad tidsåtgång c:a 2 x 60 minuter.

DU KAN BEDÖMA DINA ELEVER UTIFRÅN FÖLJANDE KUNSKAPSKRAV:

”Eleven har *grundläggande/goda/mycket goda* kunskaper om demokratiska värden och processer och visar det genom att föra *enkla/utvecklade/välutvecklade och nyanserade* resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter samt om för- och nackdelar med olika former av gemensamma beslutsfattande.” (Lgr11)

Arbeta vidare

Du kan låta eleverna söka och redovisa om de folkomröstningar som vi haft i Sverige. Ni kan också ta reda på hur folkomröstningen om Brexit gick till och varför resultatet blev som det blev. Diskutera vilka konsekvenserna av Brexit för respektive Storbritannien, Sverige och EU kan bli.